

OMVÄRLDSANALYS I HÅBO PASTORAT

En studie av pastoratets yttre förutsättningar att verka som kyrka
Den 30 september 2021

Jonas Bromander
Jonas.bromander@gmail.com

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Innehållsförteckning</i> _____	1
<i>Bakgrund</i> _____	2
Inledning _____	2
Omvärldsanalys som verktyg _____	2
Disposition _____	3
<i>Megatrender – samhällets övergripande omvandling</i> _____	4
Utredarens frågor _____	5
<i>Demografi i Håbo</i> _____	6
Utredarens frågor till pastoratet _____	9
<i>att leva i Håbo pastorat</i> _____	10
Utredarens frågor till pastoratet _____	13
<i>Ideellt engagemang</i> _____	14
Utredarens frågor till pastoratet _____	16
<i>Församlingsengagemang och kyrklig sed</i> _____	17
Utredarens frågor till pastoratet _____	23
<i>Avslutande reflektion</i> _____	24

BAKGRUND

Följande rapport är resultatet av en genomlysning av Håbo pastorat som genomförts av docenten i religionssociologi Jonas Bromander. Genomförandet har skett under 2021. *Syftet med genomlysningen är att redovisa ett antal omvärldsfaktorer som påverkar pastoratets möjlighet att verka som kyrka.*

Uppdragsbeskrivningen anger att pastoratet önskar en omvärldsanalys som kan användas i både församlingsinstruktionen som i ett vidare budget- och planeringsarbete. Rapportens underlag bygger på data från Statistiska centralbyrån (SCB), Ekonomifakta, (ekonomifakta.se) samt från Svenska kyrkans statistikdatabas och Kyrkbussarna (en kvantitativ studie som genomförs av Kyrkokansliet i Uppsala). Dessutom har det genomförts ett fåtal intervjuer med anställda/förtroendevalda i pastoratet.

INLEDNING

Samhällets omdaning har de senaste 100 åren varit dramatisk och de senaste 20 utgör inget undantag. Världen har krympt, och på kort tid har människor kommit närmare varandra genom en aldrig tidigare skådad mobilitet. Sociala medier, digitalisering, konsumtionsmönstren, individualismen, urbanisering, migrationen och mycket annat har kommit att påverka våra liv på ett sätt som för bara 10-20 år sedan var otänkbara. Förändringarna skapar nya förutsättningar, möjligheter och utmaningar för såväl individer som organisationer – vilket leder till förändringar – som i sin tur leder till nya förutsättningar, möjligheter och utmaningar, och så vidare.

Det är en ny terräng att navigera i. Som kyrka har vi att återvända till vad teologen Jan Eckerdal menar är en av de viktigaste frågorna för kristen efterföljelse: *Vad gör vi nu?* (Kyrka i mission. Att gestalta kristen tro i en efterkristen tid. Verbum) Det var frågan lärjungarna sannolikt ställde vid foten av Jesu kors. Samma fråga fick man anledning att upprepa vid uppståndelsen och senare vid himmelfärden. På det viset har det fortsatt; kristna är och har varit förföljda, kyrkan har under tider varit lierad med makten. Frågan har alltid varit densamma: *Vad gör vi nu?* Om vi som kyrka inte står i relation till den värld i vilken vi verkar, förloras relevansen. Varje pastorat måste därför också ställa sig frågan: *Vad gör vi nu?*

Som utredare är min tolkning att Håbo pastorat befinner sig i en organisatorisk process där man vill skapa förståelse för vad som händer i omvärlden i syfte att kunna svara på frågan: *Vad gör vi nu?* Det är i det sammanhanget den här rapporten ska förstås.

OMVÄRLDSANALYS SOM VERKTYG

Eftersom det råder viss förvirring kring vad omvärldsanalys faktiskt är, eller hur den ska förstås, vill jag inledningsvis ge en definition. Det handlar ju varken om en vetenskaplig disciplin eller en vetenskaplig metod. Däremot kan man hävda att det rör sig om ett förhållningssätt eller en specifik dimension av den organisatoriska självförståelsen. Möjligen kan man få vägledning genom de två ord som ingår i begreppet. *Omvärld* och *analys*.

Omvärld

- Omvärlden är det som påverkar pastoratet, men som pastoratet inte själv kan påverka.

+ Analys

- Analys handlar om att förstå hur olika trender, tendenser, aktörer och händelser hänger samman. Att se hur de uppkommer och utvecklas är en viktig del av analysen.

= Omvärldsanalys

- Omvärldsanalysen syftar till att du ska förstå hur omvärlden påverkar pastoratet och hur du utifrån den ska kunna hitta rationella vägar att nå dina mål.

Utifrån beskrivningen kan omvärldsanalytikern liknas vid en meteorolog, som illustrerar och drar slutsatser om vädrets utveckling igår, i dag och i morgon. Prognosen är på olika sätt viktig för den som ska fiska, åka skidor eller ska till badstranden. Vårt mål styr helt enkelt vad som är viktigt att ta fasta på. Detta gäller i hög grad också omvärldsanalysen. Ambitionen är att fokusera det som är viktigt för att pastoratet ska nå sitt mål, nämligen att sprida evangeliet om Jesus Kristus och får så många som möjligt att bära det vidare.

DISPOSITION

Rapporten ger inledningsvis en samtidsbeskrivning genom det som ofta omtalas som **megatrender**. Megatrenderna är helt gränslösa och gäller i lika hög grad i Paris, London, Mjölby, Sövestad och Håbo. Därefter redovisas resultatet av en **demografisk** analys. Den tar hänsyn till såväl pastoratets medlemsutveckling som kommunens befolkningssituation. Det tredje kapitlet ger en bild av hur **livssituationen** för dem som bor i Håbo pastorat kan beskrivas utifrån offentlig statistik. Den bilden är också kompletterad med några intervjuer med anställda och förtroendevalda i pastoratet. Ett önskemål i uppdragsbeskrivningen var att omvärldsanalysen skulle innehålla ett avsnitt om möjligheten till att engagera fler **ideella**. Det perspektivet behandlas i det fjärde kapitlet. I det femte kapitlet blir pastoratets egen verksamhet belyst. Det kan beskrivas som en **statistisk prövning** av hur väl pastoratet lyckas nå ut i den omvärld som diskuterats i ovanstående kapitel.

Varje kapitel avslutas med ett avsnitt jag valt att benämna **Utredarens frågor till pastoratet**. Det är mitt sätt att redovisa vad jag som utredare ser att pastoratet inledningsvis skulle kunna resonera kring, med analysen som underlag. Det betyder inte att det är det enda eller ens viktigaste att fokusera på. Pastoratets anställda och förtroendevalda måste därför jobba vidare med materialet för att identifiera hur man ska lägga ut rimliga och bra strategier för framtiden. Rapportens **avslutning** är ett försök från utredaren att vägleda pastoratet i en fortsatt strategiprocess. Ofta blir omvärldsanalysen en hyllvärmare vars resultat inte nämnvärt korresponderar med den verksamhet man sedan väljer att fokusera. För att skapa förutsättningar att ta denna omvärldsanalys betydligt längre ska avslutningskapitlet användas som inspiration för att pastoratet själva ska kunna arbeta fram bra strategier.

MEGATRENDER – SAMHÄLLET'S ÖVERGRIPANDE OMVANDLING

Inledningsvis diskuterades samhällets snabba omvandling. Vissa förändringar är oberoende av lokalsamhället. De brukar kallas megatrender. Nedan redovisas en schablonartad topografi av några samtidsmönster som är gemensamma för oss alla, åtminstone i den här delen av världen. Rörelsen från det ena till det andra betyder inte att det man går ifrån helt har lämnats. Men accenten har förskjutits från det ena till det andra. Nedan följer några exempel. Du som läsare kan säkert komma på fler rörelser i tiden.

Samtidsmönster

Vi har rört oss från det:	Vi rör oss mot det:
Analoga	Digitala
Kollektiva gemenskaper	Individens särställning
Stationära	Mobila
Underhåll	Konsumtion
Landsbygd	Stad
Religiösa	Sekulära
Auktoritära	Valfrihet

Bilden redovisar en värld som å ena sidan blivit mindre, men samtidigt ökat avståndet mellan människor. Det är också en bild över trender som givit oss fler tekniska lösningar, men också mer individuell stress och otillräcklighet. Självklart finns också mottrender som går i helt annan riktning. Även mottrenderna kan vara nog så viktiga för Håbo pastorat att reflektera över. Dessa kan handla om att vissa människor ställer sig utanför (i den mån det är möjligt) den digitala trenden. Kanske saknar man dator, mobilt bank-id och söker sig uteslutande till miljöer IRL. Kollektiva gemenskaper är naturligtvis inte utdöda, men i stort sett alla gamla organisationer tappar medlemmar och man kan nog på goda grunder hävda att ansvaret för det gemensamma avtagit över tid. Att vi som människor rör oss över allt större ytor är uppenbart, såväl digitalt som fysiskt. Talande för detta är att den första turistrymdfärden genomfördes alldeles nyligen. Ännu är just det inget för människan i allmänhet. Men det är en bra indikator för vad som håller på att hända och redan händer. Mottrenden kan sägas vara den av pandemin motiverade hemestern. Att konsumtionen ökar får vi besked om dagligen genom media. Försäljningsrekorden avlöser varandra i en strid ström. Mot detta står en trend av DIY, second hand, uthyrning, bilpoler och återbruk. Hela klimatrörelsen har medvetandegjort att våra konsumtionsmönster inte är förenliga med hållbarhet. Därför växer alternativten. Icke för ty, konsumerar vi som aldrig förr. Även om urbaniseringen är en megatrend, söker sig också fler människor till landsbygden. Man kan tala om en ny grön våg där odling, höns och ölbrygging vinner mark. I takt med att hemarbete visat sig funktionellt under pandemin, kan man anta att allt fler kommer att kunna bosätta sig utanför stadsområdena i framtiden och att många av de som pendlar kanske kan få ett par dagars arbete i veckan på hemmaplan. För inte allt för länge sedan var Svenska kyrkan en av de stora samhällsaktörerna. De flesta döptes, gifte sig och konfirmerade sig i kyrkan. Det var på samma sätt med kyrkan som med kungahuset och försvaret. Även om man inte alltid behövde dem, så var de en garant för ett väl fungerande samhälle. Korset, kronan och svärdet hängde samman. Nu är det inte längre så, men fortfarande söker sig många människor till religionen om än inte likna trogna ett och samma samfund. Vi har i allt väsentligt lämnat det auktoritära samhället. Det märks inte minst inom utbildningsväsendet, men också i tolkningen av Svenska kyrkans teologi. Samtidigt råder ingen tvekan om att det i dag höjs röster för mer auktoritära metoder inom olika samhällssegment. Hårdare straff och mer disciplin i skolan är exempel på detta. Poängen med ovanstående resonemang är att visa på den

asymmetri som råder i samhällsutvecklingen. Den är sällan rätlinjig och går inte bara åt ett håll. Samtidigt finns det såväl lokalt som globalt förhållanden som är mer dominerande än andra.

Ovanstående resonemang visar att såväl samhälle som kyrka är mitt inne i en omvälvande tid. Det skapar möjligheter men det innebär också utmaningar, för såväl individer som för organisationer. Sedan gammalt invanda föreställningar och beteenden utmanas. Det som tidigare varit självklara sanningar har i dag relativiserats till ett av flera möjliga perspektiv.

En tolkning av det som just nu händer är att megatrenderna indikerar att vi befinner oss i en tid av gränsöverskridande eller kanske snarare gränsupplösning. Var går egentligen gränsen mellan maskin och människa, mellan tid och rum, mellan liv och död och mellan skapare och skapelse.? Även gränsen mellan privat och offentlig utmanas. Det har inte minst blivit tydligt under pandemin då många arbetat hemifrån. Även religiösa gränser luckras upp. Enskilda individer kan betrakta sig som både kristen och buddhist på samma gång. Ibland är teologiska skillnader och motsättningar större inom samfund än mellan dem. Inom Svenska kyrkan har det blivit tydligt gällande ämbetsfrågan och frågan om vigslar mellan samkönade par. I kyrkan märker vi självklart också av att de geografiska gränserna förändras när församlings- och pastoratsgränser ritas om. Flera församlingar inom ett pastorat börjar också i allt högre grad samverka, vilket gör att församlingsgränserna allt mer suddas ut.

När invanda gränser upplöses blir konturerna och därvidlag även orienteringspunkterna för vårt tänkande allt mer grumliga. Därför är det sannolikt ingen slump att vi just nu ser ett nytt politiskt landskap växa fram i såväl Sverige som i övriga världen. Somliga reagerar på den nya tiden genom att ta alla till buds stående medel för att konservera gamla gränser. Avsikten är att återskapa en tid som man upplevde fanns i historien, en tid lätt att romantisera över. Men det var en tid med helt andra förutsättningar. Trumps mur mot Mexico, Brexit och alla de nationalistiska rörelser som växer sig starkare i inte minst Europa är exempel på detta.

Håbo pastorat har som organisation att förhålla sig till denna nya tid. Konsekvenserna av dagens förändringar handlar i mycket väsentligt om en existentiell omorientering. Vad är meningen med mitt liv nu? Kommer datorerna och robotarna att ta min uppgift? När laddar jag batterierna då jag aldrig är ledig på riktigt? Svenska kyrkans präster och diakoner har ett särskilt ansvar att fånga dess frågor och belysa dem i ljuset av evangeliet om Jesus Kristus.

UTREDARENS FRÅGOR

- 1) Hur möter pastoratet människors nya levnadsvanor?
- 2) Hur påverkas människors tänkande och förståelse av världen och lokalsamhället av allt det nya som sker?
- 3) Förmår pastoratet att fånga upp de nya existentiella frågor som aktualiseras av samtidsförändringarna?
- 4) Är pastoratet närvarande på de nya arenorna (såväl digitala som andra) där människor lever sina liv?
- 5) Nyttjar pastoratet de nya teknikerna på ett rimligt sätt?

DEMOGRAFI I HÅBO

Håbo pastorat sammanfaller geografiskt med Håbo kommun. Kommunen har en landareal på 144 kvadratkilometer, vilket innebär att den är den ytmässigt 28:e minsta i landet. Därmed kan man konstatera att det är relativt nära till det mesta inom pastoratet. Pastoratet utgör sin lilla yta till trots både landsbygd och stad. Dessutom är den storstadsnära, placerad i en region med geografisk närhet till Uppsala, Stockholm, Enköping och Västerås. Därtill ligger det nästgårds till kommunikationshubben Arlanda. Utöver detta gränsar stora delar av pastoratet mot Mälaren, vilket gör att det också finns stora naturvärden i bygden. Beskrivningen vittnar om att Håbo är en kommun med många goda förutsättningar som kan attrahera ett brett befolkningsunderlag. Därtill är huspriserna betydligt lägre än i Stockholm. Sammantaget gör detta det särskilt intressant att studera befolkningsstrukturen i pastoratet. Kapitlet går igenom utvecklingstendenser vad gäller olika demografiska förhållanden som har bäring på församlinglivet. Det handlar om befolknings- och medlemsutveckling, födelse- och dödstal, dag- och nattbefolkning etcetera. Tabell 1 speglar ett antal demografiska förutsättningar för pastoratet. Det handlar om befolkningens storlek och därtill relaterade medlemsuppgifter i de fyra församlingarna och totalt.

Tabell 1: Befolkning och medlemmar Håbo pastorat 2020.

	<i>Folk- mängd</i>	<i>Kyrko- medlemmar</i>	<i>Icke medlemmar</i>	<i>Medlems- frekvens</i>
<i>Häggeby</i>	598	397	201	66,4%
<i>Kalmar-Yttergran</i>	17 452	10 230	7222	58,6%
<i>Skokloster</i>	2269	1363	906	60,1%
<i>Övergran</i>	1679	1061	618	63,2%
<i>Pastoratet totalt</i>	21 998	13 051	8947	59,3%

Befolkningsstorleken på närmare 22 000 individer är betydligt lägre än för en genomsnittskommun i Sverige där den ligger strax över 35 500 individer. Kalmar-Yttergran (Håbo centralort) utgör befolkningsmässigt 79 procent av hela pastoratet. På motsvarande sätt bor också de flesta kyrkotillhöriga i centralorten. För pastoratet i sin helhet ligger medlemstalet på drygt 59 procent, vilket är något högre än rikssnittet och även högre än många storstadsnära församlingar i Mälardalen. Medlemstalet varierar något mellan församlingarna, men det är främst Häggeby som sticker ut och det i positiv riktning.

Diagram 1 indikerar den tillväxt pastoratet befinner sig i. Staplarna markerar medlemmar respektive icke-svenskkyrkliga medlemmar sedan 1995. Linjen redovisar den totala folkmängden, vilken är detsamma som summan av de två staplarna.

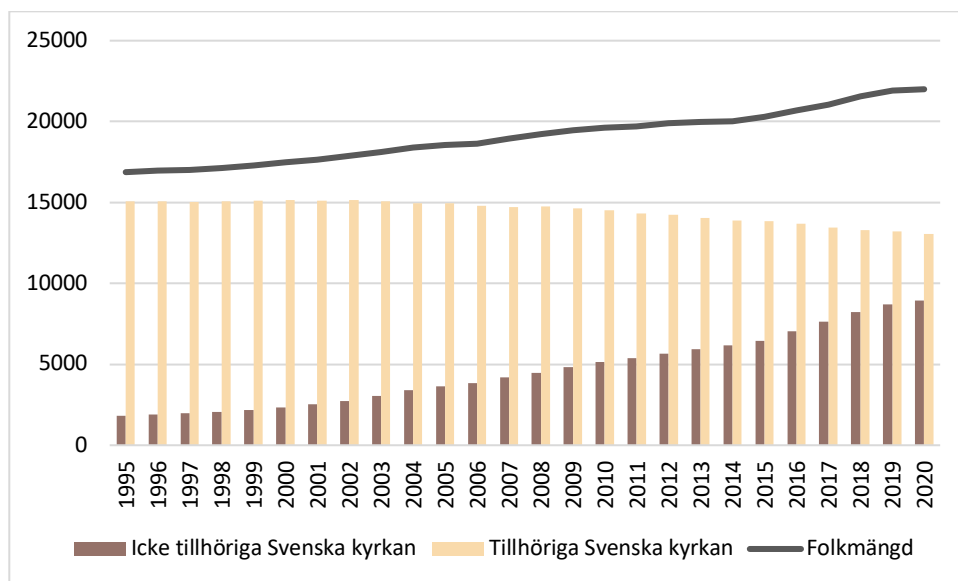

Diagram 1. Medlems- och befolkningsutveckling.

Tidsserien omfattar 25 år och förändringen är stor. Inledningsvis var de flesta medlemmar i Svenska kyrkan. Inom ett antal år talar det mesta för att staplarna är jämnstora och att ickemedlemmarna successivt därefter kommer att bli den största delen av populationen. Men inte bara andelen medlemmar minskar. Sedan 2005 har också antalet medlemmar successivt blivit färre. De som inte är medlemmar får däremot en allt mer dominerande roll i pastoratet. Ökningskurvan för dessa är tydlig. Medlemsmässigt kan man alltså säga att pastoratet befinner sig i en process där det successivt blir alltmer marginaliserat.

Den utveckling som framträder i diagrammet kan med stor sannolikhet tänkas fortsätta. Antagandet grundas på att flera storstadsnära församlingar redan har erfarit en sådan process, men också att det inte finns något i diagrammets bakomliggande faktorer som talar i motsatt riktning. Tre komponenter påverkar nämligen medlemstalets utveckling i pastoratet. Det handlar om *flyttströmmar*, *generationsväxling* och *ut-respektive inträden* i Svenska kyrkan. Utvecklingen av dessa processer framgår av nedanstående diagram.

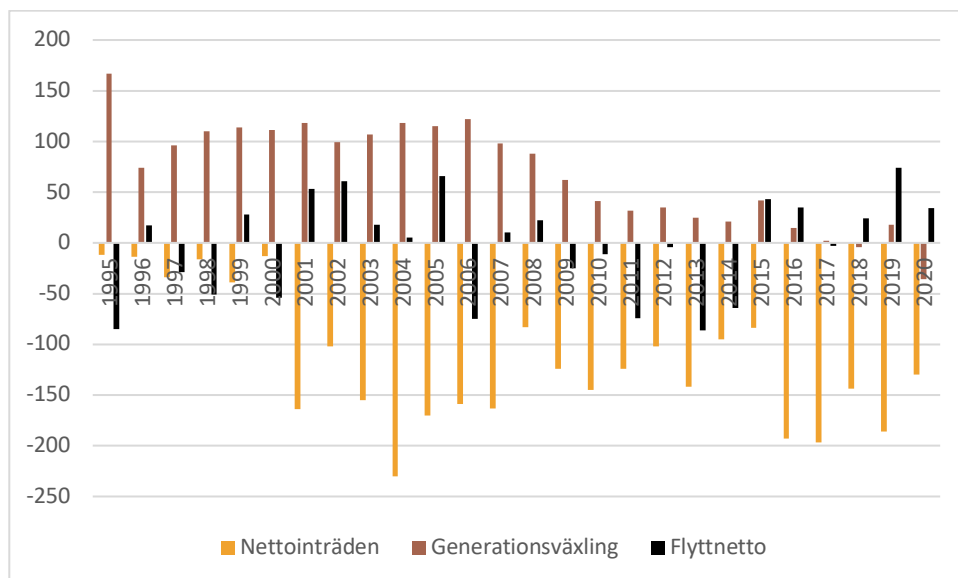

Diagram 2: Medlemstalets förändringskomponenter

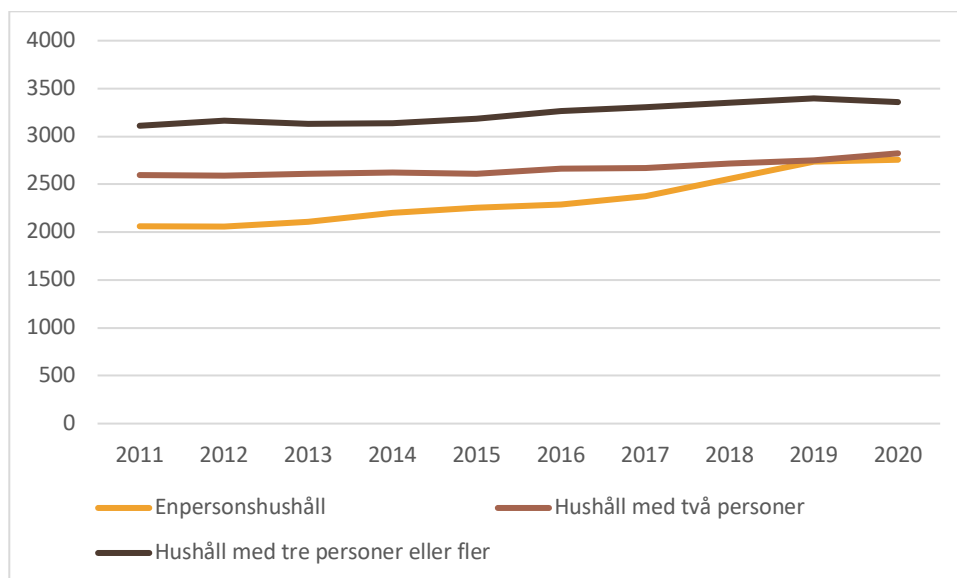

Visserligen flyttar det in långt fler individer än vad som flyttar ut ur pastoratet. Det leder till den kraftiga befolkningstillväxt som tidigare redovisats. Men när det kommer till medlemmarnas rörlighet är det närmast att betrakta som ett nollsummespel. I stort sett lika många medlemmar som ickemedlemmar flyttar över kommungränsen i båda riktningar (ut och in). År 2020 blev det ett tillskott på ringa 34 medlemmar tack vare inflyttning. Vissa år hamnar nettot på minus medan det under andra år hamnar på plus. Detta trots att antalet inflyttade medlemmar per år är ca 1000 individer. Lika många medlemmar lämnar således pastoratet varje år. Ej att förglömma är att en ganska stor del av populationen faktiskt är nya på byn med allt vad det innebär. Trots de jämna nivåerna mellan medlemmars in- och utflyttning gynnas pastoratets ekonomi av omfördelningen. De medlemmar som flyttar ut är ofta ungdomar som lämnar pastoratet till förmån för studieorterna. De har sällan någon större inkomst då de lämnar pastoratet och betalar således ingen medlemsavgift. De som flyttar in är främst unga barnfamiljer, inte sällan så kallade "återvändare", med ny etablering på arbetsmarknaden. Dessa har oftast arbete och betalar således en större kyrkoavgift än utflyttarna. Däremot vet vi att just dessa rörliga unga med nyetablering på arbetsmarknaden och en helt förändrad livssituation hör till de mest utträdesbenägna medlemmarna. Risker är alltså att pastoratet förlorar dem som medlemmar på några års sikt.

Generationsväxlingen uppvisar ett annorlunda mönster. Normalt beräknas den av antalet avlidna i förhållande till antalet födda. En svenskkyrklig variant av den beräkningen är att relatera antalet avlidna medlemmar i förhållande till hur många som döps. Fram till 2010 var doptalen mer än dubbelt så höga som talen för de avlidna medlemmarna. Då gav generationsväxlingen ett tillskott i medlemskåren på fler än 100 individer per år. Därefter har dödstalen ökat och doptalen minskat, vilket lett till att nettotillflödet av medlemmar i dag är marginellt. Däremot kan man fundera över vad som händer med självbilden i organisationen då verksamheten i högre grad präglas av begravning och död än av dop och liv. Coronaåret 2020 var lite speciellt i detta avseende eftersom dopen var få medan begravningarna var relativt många. Då hamnade pastoratet på en medlemsförlust på 36 individer. Det kommer åtminstone till viss del att korrigeras under 2021, då dopen väntas få en rekyl i uppåtgående riktning. Eftersom de nydöpta normalt inte börjar lönearbete förrän 25 år (eller senare) efter dopet utgör generationsväxlingen i allt väsentligt en ekonomisk förlust för pastoratet. Pensionärerna som utgör den största andelen av dem som avlider betalar normalt en relativt låg kyrkoavgift, men på totalen blir det sannolikt en hel del pengar.

Att människor av olika skäl väljer att aktivt både lämna och söka sig till kyrkan är ett faktum. Inträdesnettot har dock varit negativt ända sedan 1995. Fram till 2000 var dock variationen måttfull. 2003-2007 var förlusterna stora, medan de avtog något 2008-2015, medan åter igen ha hamnat på högre nivåer. Medlemstalet minskar med närmare 200 individer per år på grund av det man kan kalla inträdesnettot. Eftersom allt fler individer är ickemedlemmar öppnas dock en yta för pastoratet att rekrytera nya medlemmar. Men självklart är det lättare att behålla medlemmar än att rekrytera nya.

Eftersom befolkningen i Håbo kommun ökar med hög intensitet är det inte förvånande att även antalet hushåll blir fler. År 2011 omfattade kommunen 7770 hushåll, år 2020 låg motsvarande nivå på 8940. Det är en hushållsökning på 15 procent.

Diagram 3: Hushållstyper

Enpersonshushållen har ökat med närmare 35 procent sedan 2011. Övriga hushållstyper har ökat med knappt 10 procent vardera. I dag är således enpersonshushållen lika många som hushållen med två personer. Ett enpersonshushåll kan uppkomma på olika sätt. Det kan vara lika självvalt som eftertraktat. Men det kan också vara en effekt av dödsfall och skilsmässa. Men den kraftiga ökningen indikerar att det finns en hög grad av ofrivillig ensamhet i pastoratet. Sannolikt har den ensamhet som framträder i diagrammet varit extra tydlig under pandemin. Vi har alla varit mer eller mindre hänvisade till att umgås med dem som bor i vårt eget hushåll. Således torde det i skrivande stund finnas ett uppdämt behov av samvaro och gemenskap. Även i intervjuerna som genomförts till denna omvärldsanalys framhålls att det finns många ensamma människor i pastoratet. De flesta hushållen i pastoratet är dock flerpersonershushåll, vilket indikerar att barnfamiljerna är i majoritet. Normalt befinner sig dessa i en situation där det så kallade livspusslet är svårt att få ihop. Effekten av det kan leda till känslor av otillräcklighet, men det kan vara ett tillräckligt skäl för att inte kontinuerligt hinna vara med i kyrkliga verksamheter.

Kapitlet har indikerat att expansionskraften är omfattande i pastoratet. Det finns egentligen inget i ovanstående analyser som pekar på att vare sig befolkningsökning eller medlemsminskning skulle avta under överskådlig tid. Samtidigt som ensamhushållen i pastoraten ökar mest, dominerar barnfamiljerna. Här finns flera ytor för pastoratet att fundera över framöver.

UTREDARENS FRÅGOR TILL PASTORATET

- 1) Hur möter pastoratet alla nyinflyttade?
- 2) Finns en plan för hur man kan rekrytera nya medlemmar?
- 3) Finns en plan för hur man inte ska förlora medlemmar?
- 4) Medlemmarna i pastoratet utgör snart en minoritet av befolkningen.
  - a. Vad gör det med självbilden
  - b. Vad händer då kyrkan inte längre tas för en självklar aktör i lokalsamhället?
  - c. Hamnar pastoratet (kyrkan) i skugga när det sker en stor befolkningsexpansion?
- 5) Är pastoratet en samarbetspart i kommunens expansionsambitioner?
- 6) Expansionen leder till nya bostadsområden. Hur vill man som kyrka vara närvarande där?
- 7) Hur upprätthåller pastoratet kontakt med dem som inte hinner med kyrkan just nu, men kanske skulle vilja vara en del av den i framtiden?
- 8) Är kyrkans inriktning i första hand avpassad för personer i familjesituation eller i ensamhåll?
- 9) Hur skapar pastoratet kontaktytor med de som är ensamma?

ATT LEVA I HÅBO PASTORAT

De yttre förutsättningarna för ett fungerande liv utgörs till stor del av kommunens service och den infrastruktur som den skapar. Alla kommunens ambitioner låter sig inte rymmas i denna rapport men jag vill inleda avsnittet med att redovisa vad kommunfullmäktige fattat beslut om som övergripande målsättning. I mars 2014 antog kommunfullmäktige Håbos nya vision - *Vårt Håbo 2030*. Visionen (skriver man) är vägledande i kommunens arbete och visar hur kommunen ska utvecklas till år 2030. Den är en övergripande strategi för arbetet inom samtliga verksamhetsområden. Visionen består av fyra inriktningar. (www.habo.se) Därefter fastställde man (december 2018) tre övergripande fokusområden med utgångspunkt i visionen och utifrån dem beslutades i maj 2019 tre övergripande mål för kommunens utvecklingsarbete. Målen kan antas vara vägledande kommunens samtliga beslut.

Dessa mål är enligt beslutet:

- 1) Utveckla områden för bostäder, arbetsplatser och service utifrån samhällets behov
- 2) Öka företagarnas nöjdhet med kommunens och bolagens fysiska och digitala bemötande
- 3) Utveckla mötesplatser som stärker Håbos attraktivitet

En tolkning av målskrivningen är att man i kommunen vill expandera i form av bostäder, företag och infrastruktur. Därtill vill man förbättra företagsklimatet. Man vill också utveckla mötesplatser för kommunens invånare. Eftersom pastoratet redan är en viktig mötesplats kan man fråga i vilken utsträckning man också är delaktig i detta utvecklingsarbete. Kommunens ambitioner i kombination med den befolkningsexpansion som diskuterades i förra avsnittet kommer att i hög grad påverka hur det är att leva i pastoratet/kommunen. Men kan vi säga något om "vilka" som bor i pastoratet? I detta kapitel fokuseras därför människors livssituation.

Tabell 2. Skiftande fakta om Håbo kommun i jämförelse med ett Sverigemedel år 2019 och 2020.

	Håbo	Sverigemedel
<i>Medianinkomst</i>	332 918 kr	296 484 kr
<i>Kommunens skatteintäkter per invånare</i>	49 528 kr	46 731 kr
<i>Andel högutbildade (25-65 år)</i>	19,3%	28,9%
<i>Förvärvsfrekvens</i>	84,5%	79,3%
<i>Andel företagare</i>	6,8%	6,1%
<i>Nyföretagande</i>	12,6%	11,7%
<i>Arbetslöshet (Arbetsförmedlingen)</i>	5,6%	8,5%
<i>Andel förtidspensionärer</i>	2,8%	4,2%
<i>Andel bidragsförsörjda</i>	9%	13,4%
<i>Företagsklimat, ranking 1-290</i>	Plats 206	
<i>Största privata arbetsgivare (Gyproc AB)</i>	125	
<i>Anställda i kommunen</i>	1502	

Att döma av statistiken är kommunens invånare på en genomsnittlig basis välbärgad. Inkomstnivåerna ligger högre än riksnittet vilket också gör att kommunens skatteintäkter är höga, relativt befolkningens storlek. Skatteintäkterna per invånare har under de senaste fem åren varit stigande. Det förklaras inte av inflyttningen utan baserar sig på att de som bor i pastoratet tjänar allt mer, vilket i sig gynnar pastoratets medlemsintäkter. Även andra statistiska mått indikerar att välfärden i Håbo ligger på en hög nivå. Andelen förtidspensionärer och andelen bidragsförsörjda är få jämfört med andra kommuner. Nivåerna har under de senaste fem åren en positiv utvecklingskurva, den är alltså nedåtgående. Likaså är arbetslösheten låg och det som kallas förvärvsfrekvens hög. Att döma av det faktum att största privata arbetsgivare (Gyproc AB) endast har 125 anställda, är det i huvudsak småföretag som gör att hjulen snurrar. Av den arbetsföra befolkningen är drygt 10 procent (ca 1500 individer) sysselsatta inom kommunens olika sektorer.

Den relativt höga levnadsstandarden till trots, är utbildningsnivån låg. Endast 19,3 procent av den arbetsföra delen av befolkningen i ålder 25-65 har en treårig (eller längre) högskoleutbildning. Det kan jämföras med grannkommunerna Upplands Väsby och Sollentuna, vilka landar på 25 respektive 42 procent i andel högutbildade. Uppsala kommun ligger på 42 procent. Enköping har däremot en motsvarande nivå som Håbo. Enligt Skolverkets statistik för 2020 är dock studieresultaten i grundskolan på en genomsnittlig nivå för Sverige i sin helhet. En fråga man kan ställa sig i kombination till den kraftiga befolkningsökningen, inte minst driven av barnfamiljerna är om antalet skolplatser räcker i framtiden. I intervjuerna framgick en oro över att det kan vara svårt att få plats på Håbos enda gymnasieskola och att många ungdomar redan pendlar till andra orter för att gå gymnasium. Registrerad låg utbildningsnivå kan ibland förklaras av hög invandring. Det är dock inte fallet i Håbo pastorat där andelen utrikes födda ligger under riksnittet. Således befolkas pastoratet av människor som på en genomsnittlig nivå har låg utbildningstradition. Eftersom studieresultat blir allt viktigare i samhället som sådant och studievana ofta ärvs av föräldragenerationen finns det anledning att fundera över de framtida konsekvenserna av kommunens låga utbildningsnivå. Det behöver inte vara något problem och är det säkert inte för flertalet. Däremot kan detta vara ett steg mot ökat utanförskap i takt med att samhällets krav på eftergymnasial utbildning blir allt större.

Det finns dock inget extremt som sticker ut i kommunen gällande brottslighet, jag tänker då på anmälda brott inom olika brottsrubriceringar (Brottsförebyggande Rådet, www.bra.se). Att brottsligheten är låg i kommunen bekräftas också av den undersökning som genomförs av *Svenskt Näringsliv* som mäter företagsklimatet i Sverige. Företagarna i kommunen upplever sig som mindre påverkade av brottslighet än vad man gör i de flesta andra kommuner. Däremot, vilket framgår av ovanstående tabell indikerar samma undersökning att företagsklimatet i kommunen kunde vara bättre. Av 290 kommuner hamnar man på plats 206 i en ranking. Här lämnar således kommunens mål om ett bra företagsklimat mer att önska. NOA (Nationella operativa avdelningen inom Polisen) kategoriserar regelbundet områden som utsatta. Områdena hänger samman genom att kriminaliteten anses ha hög påverkan på lokalsamhället. Man pratar i termer av riskområden eller särskilt utsatt områden. Det finns 60 sådana områden i landet och drygt 500 000 individer bor i dem. Ofta är de koncentrerade till städernas ytterområden. Inget av dessa områden är lokaliserat till Håbo kommun. Däremot finns geografisk närhet till dem i såväl Uppsala- som norra Stockholmsområdet. Inte minst binder pendeltåget samman dessa platser. Den relativt låga brottsligheten till trots har det i intervjuerna med personer i pastoratet flaggats för en utveckling som är direkt brottsrelaterad.

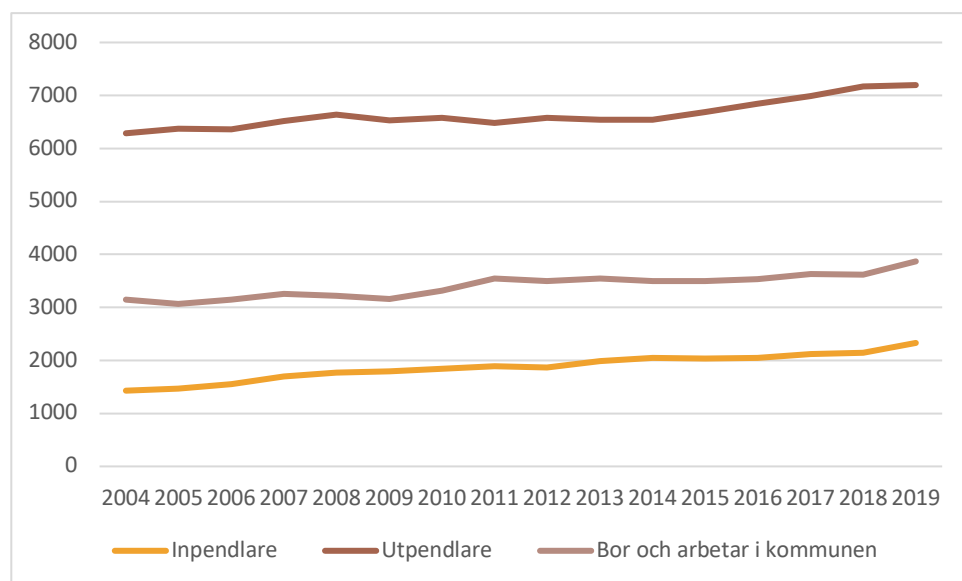
Det handlar om:

- 1) En relativt utbredd drogförsäljning i unga åldrar på skolorna.
- 2) Att kommunen inte hinner med att möta den stora befolkningsökningen. Infrastrukturen hänger inte med. Detta gäller inte minst trafik-, skol- och tillståndshantering etc.
- 3) Vissa områden i pastoratet håller på att segregeras.

Sammantaget indikerar dessa faktorer att det finns skäl att vara vaksam inför framtiden, även om problem i dag inte sticker ut i statistisk mening.

Håbo kommun präglas inte minst av att vara en pendlarkommun. Av den del av befolkningen som är sysselsatt i förvärvsarbete pendlar ca 65 procent ut ur kommunen. Motsvarande siffra för männen är 69 procent och för kvinnorna 61 procent. En något högre andel av männen än kvinnorna pendlar således. Pendlingen syns inte på ytan, mer än de överfulla parkeringsplatserna vid stationen och trängseln dit och därifrån under rusningstrafiken. Däremot påverkar den människors livssituation. Längre resväg till och från arbete innebär mindre tid i hem- och lokalmiljö. I kombination med att över en tredjedel av pastoratets hushåll utgörs av barnfamiljer finns det anledning att anta att svårigheter med det så kallade livspusslet är påtagliga.

Nedanstående diagram redovisar hur pendlingsmönstren förändrats över tid sedan 2004.

Diagram 4: Förvärvsarbetande pendlare 16-74 år.

Även om utpendlingen dominerar, dvs de som bor i pastoratet men arbetar i annan kommun, finns även en ökande grad av inpendling. De som pendlar ut från kommunen har visserligen blivit fler under perioden. Men ökningen ligger på måttfulla 15 procent. Ökningen är däremot procentuellt större bland dem som både arbetar och bor i kommunen. Det rör sig om en ökning på närmare 25 procent. Allt fler är alltså hemmavarande i pastoratet såväl dag som natt. Störst ökning står dock inpendlarna för, om än från låg nivå. Deras ökningsnivå sedan 2004 ligger på 63 procent. Successivt sker alltså en förändring, vilken innebär att allt fler individer vistas i pastoratet under dagtid. Till detta kan också läggas en pandemieffekt som innebär att allt fler (arbetsgivare och löntagare) kommit fram till att hemarbete kan fungera väl. Sannolikt kommer därför fler av de traditionella pendlarna att kunna stanna kvar i pastoratet under arbetstid åtminstone några dagar i veckan.

Diagrammet indikerar att arbetstillfällena inom kommunen har ökat under perioden, vilket är naturligt då även befolkningen har ökat. Det krävs helt enkelt mer service då det kommer fler människor. Med nyetablering av ytterligare företag som t.ex. AX-Foods stora anläggning med olika kringaktiviteter kommer denna rörlighet att sannolikt fortsätta.

Avsnittet speglar en bygd som kan kategoriseras som välordnad, välbärgad och välfungerande. De eventuella problem som finns tydliggörs inte genom statistiska extremer. Men självklart finns det utmaningar även i Håbo. Utanförskap, kriminalitet och fattigdom flyger utifrån en statistisk beskrivning under radarn. Dels känner de inga kommun- eller pastoratsgränser, dels betyder inte låga nivåer att det inte existerar. Geografiskt finns också stor närhet till sociala problem, vilket innebär att de lätt importeras även till Håbo. Men det finns även geografisk närhet till en lång rad möjligheter såväl inom som utanför pastoratet.

Att pastoratet genomgår en snabb förändring är också en indikator på att nya situationer, möjligheter, miljöer men även problem kommer att uppstå. Inte minst i intervjuerna har dessa förhållanden tydliggjorts. Även om kommunen är välmående, så är den liten rent befolkningsmässigt. Skatteintäkterna per individ är hög men för att täcka all den service som en kommun är ålagd att erbjuda invånarna kan det ändå bli svårigheter. Det har i intervjuerna framhållits att kommunen inte hinner med att täcka upp expansionen med rimlig infrastruktur. Det kan handla om skolplatser för ungdomar, bygglovshantering och trafiksituationen. Bostäder byggs men kringliggande service halkar efter.

Detta i kombination med att människor inte bor och arbetar på samma ställe, att andelen ensamhushåll är hög, barnfamiljerna är många och att avståndet till Stockholm krymper gör att lokalsamhället riskerar att ryckas isär. Det som en gång var en småstadsideal håller på att bli något annat och människor blir därmed mer anonyma för varandra. För pastoratet finns mycket att fundera på i anslutning till denna utveckling.

UTREDARENS FRÅGOR TILL PASTORATET

- 1) Hur möter vi människor som inte vistas i pastoratet på dagtid?
- 2) Är pastoratet berett på att allt fler vistas i pastoratet under både dag- och kvällstid?
- 3) Har pastoratet tagit hänsyn till att livspusslet kan vara svårare att få ihop i en pendlande barnfamilj?
- 4) Många småbarnsföräldrar kan omöjligt hinna med att delta i kyrkliga aktiviteter eller verksamheter. Hur upprätthåller pastoratet relation med dem?
- 5) Hur mobiliserar pastoratet för att möta de problem som kan tänkas växa vid samhällets expansion?
- 6) På vilket sätt finns pastoratet med i samhällsplaneringen i Håbo?
- 7) Kan pastoratet bidra till att vara ett kitt i ett samhälle som riskerar att dras isär?

IDEELLT ENGAGEMANG

Många har redan ett ideellt engagemang inom pastoratet. Kyrkbussarna (en kvantitativ studie som genomförs av kyrkokansliet i Uppsala) bekräftar att cirka 3–5 procent av befolkningen som är 16–75 år (i landet totalt) upplever sig som ideellt engagerade inom Svenska kyrkan. De flesta av dessa är det som förtroendevalda inom ”kyrkopolitiken”, inom ramen för gudstjänstlivet eller i musikverksamheten. Även arbetet bland barn och unga samlar många ideella. Inte minst är det konfirmanderna som går vidare och blir ledare för nästkommande års konfirmander. Denna del av konfirmandverksamheten har på vissa håll i dag blivit en verksamhet i sig själv och kan vara nästintill lika omfattande som själva konfirmandverksamheten. Håbo pastorat är inget undantag från detta. Idealitet är alltså inget nytt för pastoratet. Men Svenska kyrkan har som helhet sedan 1960- och 1970-talet blivit allt mer professionaliserad, vilket innebär högre grad av specialisering och fler anställda. Ibland påstås att kyrkan har anställt bort sitt engagemang. Det finns skäl att fundera över påståendet och åtminstone till viss del ta det på allvar. Men hur många ideella skulle det kunna bli om man på allvar skapade goda förutsättningar för just idealitet?

Om detta ger också Kyrkbussarna besked. Det har också behandlats i boken *Idealitet som utmanar*. Kyrkbussen har frågat ett slumpmässigt urval ur befolkningen på 5 000 individer om hur många som kan tänka sig att gå in i ett svenskkyrkligt ideellt engagemang. Naturligtvis är inte svaret på en sådan fråga detsamma som hur många som faktiskt kommer att engagera sig, men numerärer utgör ändå en rimlig bas för hur många som i dagsläget är möjliga att rekrytera. Man konstaterade att cirka 10 procent av landets befolkning i åldern 16–75 år kan tänka sig att göra en ideell insats inom ramen för Svenska kyrkans verksamhet. Det motsvarar totalt 700 000 individer, vilket naturligtvis är väldigt många människor. Geografiskt var skillnaderna små, vilket innebär att resultatet går att översätta till pastoratsnivån. I Håbo är dessutom medlemstalet relativt högt, vilket gör nivåerna särskilt rimliga. De är åtminstone inte överskattade. I Håbo pastorat motsvarar det 700 000 individerna 1650 individer. Hur många det faktiskt rör sig om blir tydligt i ljuset av annat som vi vet tilldrar sig stort fokus. Det handlar om fler personer än vad som utträder ur pastoratet under en tioårsperiod. Det är 1425 fler individer än vad som i dag sjunger i pastoratets körer och spelar i ensemble. Mängden får också perspektiv då den ställs mot antalet anställda på cirka 50 individer i som helhet. I händelse av att Svenska kyrkan förmår att ta emot dessa ideella, skulle det gå 33 ideella på varje anställd. Tanken svindlar. Föreställ er att varje diakon, vaktmästare, präst, musiker och ekonomiassistent med flera, som handleder 33 personer vardera. Det blir naturligtvis en stor arbetsinsats i sig, men betänk vilken utväxling man skulle kunna få och betänk därtill hur många olika kompetenser som skulle få en naturlig plats inom organisationen. Självklart är inte detta möjligt att driva till sin spets, men visst kan man som pastorat bestämma sig för att anta en sådan viljeinriktning.

Nu stannar det dock inte med att 10 procent svarar ja på frågan om att göra en ideell insats. Ytterligare drygt 10 procent svarar nämligen ”vet ej” på samma fråga. Ett sådant svar är varken ett avståndstagande eller bejakande, utan handlar snarare om att man inte vill köpa grisen i säcken. Svaret indikerar att om förutsättningarna är de rätta, är det inte alls orimligt att man kan gå in som ideellt aktiv i kyrkan. Sammantaget innebär detta att 3300 individer åtminstone inte tar avstånd från att göra en ideell insats. Det är betydligt fler än vad som röstade i det senaste kyrkovalet och motsvarar 66 personer per anställd.

Vilka är då dessa möjliga medarbetare och kulturbärare inom Svenska kyrkan? Kyrkbussarna ger visst besked även om detta. De är fler kvinnor än män, men det är ingen som helst skillnad mellan olika generationsgrupper. Detta är om inte anmärkningsvärt så ändå nämnvärt. Åldersskillnader brukar nämligen vara påtagliga när det gäller Svenska kyrkans attraktionskraft. Äldre är generellt mer positiva till kyrkan och i högre grad involverade i vad som kan benämnas som kyrkans kärnverksamhet. Men när det gäller att göra en ideell insats faller dessa skillnader platt och utrymmet för en generationsöverskridande arena blir uppenbar. Detta ger också en viktig signal. Eftersom unga är mer flyttbenägna än andra måste det finnas utrymme för korta engagemang eller att engagemanget kan följa med till annan ort. Men man ska också kunna påbörja ett engagemang som nyinflyttad. Även när det gäller andra så kallade bakgrundsvariabler är fördelningen jämn. Detta gör att de

potentiellt ideella står att finna i de flesta samhällsklasser och bland människor som är i olika faser av livet. Bara det torde vara ett argument för att driva den ideella utvecklingen framåt. På sikt kan man tänka sig att pastoratet därmed skulle kunna bli en arena för gränsöverskridande möten, generationsmässigt, socialt och geografiskt.

Således finns en outnyttjad potential som absolut kan realiseras om pastoratet önskar det. Låt oss leka med tanken att endast 10 procent av dessa 3300 individer skulle bli ideellt engagerade i kyrkan. Det innebär ett tillskott av engagemang, kompetens och verksamhetsutväxling i storleksordningen 330 individer. Det skulle göra stor skillnad på flera nivåer både i kyrka och omvärlden i stort.

Stor entusiasm inför att nyttja kyrkan som plattform för sitt ideella engagemang är inte på långa vägar samma sak som att alla dessa människor ska komma att bli engagerade. Det finns såväl individuella hinder som organisatoriska som gör att engagemanget nedprioriteras. Det har redan diskuterats att människor har svårt att få ihop livspusslet redan som det är, inte minst på grund av pendling och annat som hör livet till. Att till detta addera ett ideellt engagemang i kyrkan kan förefalla orimligt, hur gärna man än skulle vilja. Om församlingarna anstränger sig för att skapa goda förutsättningar för människor med olika livssituation och önskemål, finns det dock mycket som talar för att engagemanget kan öka.

När svarspersonerna i Kyrkbussen gavs möjlighet att ange vad som krävs för att de skulle gå in i ett engagemang, intog två alternativ den absoluta tätpositionen. Dels vill man själv avgöra hur mycket tid engagemanget ska ta, dels att det är inom ett område som upplevs angeläget. Ungefär 85 procent av de som vill göra en insats framhöll dessa båda alternativ som viktiga. I en tid när valfriheten framstår som ett av de mer bärande värdena, förefaller alternativen som rimliga. Det finns ingen anledning att gå in i ett uppdrag som man själv inte gillar eller där någon annan ska avgöra tidsåtgången. Omfattning och innehåll utifrån den ideellas perspektiv är således viktiga ingångsvärden i detta sammanhang. Men detta utmanar, eftersom önskemål om både omfattning och innehåll kan variera mellan olika individer och vara svårt att synkronisera med anställd personal. För att hantera nutidsmänniskans krav på att själv få bestämma över sitt engagemang, måste det alltså skapas former för variationsrikedom. Som tredje alternativ framhöll de svarande att de vill bli tillfrågade. Långt ifrån alla betonade detta, men det rör sig dock om hela 65 procent. En lika stor andel önskar också att deras uppgifter är väldefinierade, man vill ha tydlig handledning och att ansvarsbördan är delad på flera. Relativt få uttrycker däremot att de vill ha eget ansvar. En konsekvens av detta är att församlingen måste ha ett erbjudande, eller snarare ett koncept för ideella. Detta koncept ska bland annat innehålla tydligt strukturerade uppgifter för såväl den ideella som den som ska handleda. Annars är det lika svårt att bjuda in till idealitet som att ta hand om dem som engagerar sig.

Av dem som i dag är kyrkligt ideellt engagerade ger Kyrkbussen besked om att närmare hälften inledde sitt engagemang genom att följa med någon, anställd eller ideell. Det kan alltså i hög grad tolkas som att man blev tillfrågad. Hela 25 procent inledde engagemanget i anslutning till sin egen konfirmation. Affischering, annonser, sociala medier, en webbsida är mycket mer ovanliga som rekryteringskanaler. Slutsatsen blir att den personliga kontakten är oersättlig för det första steget in i ett ideellt engagemang. Ska man investera sin tid i ett engagemang måste man känna att man är behövd, och det gör man inte genom en anonym rekryteringsannons. Resultatet talar för vikten av att bli sedd från början, ha en uppgift från början och ingå i ett sammanhang från början. Konfirmanderna utgör naturligtvis en viktig rekryteringsbas. Men som nämnts är rörligheten i ungdomsgenerationerna stor och sannolikheten för att en person ganska snart efter sin konfirmation flyttar från församlingen är överhängande. Därför är det nödvändigt att församlingen också är lyhörd för de som flyttar in, men som kanske inte självmant söker sig till kyrkan. En till församlingen inflyttad person kan mycket väl ha erfarenheter från engagemang i sin tidigare församling. Men det finns ingen automatik i att det engagemanget fortsätter på den nya boendeorten. Vederbörande måste helt enkelt bli ianspråktagen av församlingen.

UTREDARENS FRÅGOR TILL PASTORATET

- 1) Vill pastoratet skapa en kultur där ideella kan ta sin kyrka i anspråk?
- 2) Finns en handlingsplan för rekrytering av ideella?
- 3) Finns en plan för att ta emot ideella?
- 4) Hur ska ideella och anställda sträva mot samma mål utan att bli konkurrenter?
- 5) Inom vilka verksamhetsgrenar skulle ni vilja ha ideella?

FÖRSAMLINGSENGAGEMANG OCH KYRKLIG SED

Man kan ställa sig frågan om individers församlingsengagemang egentligen hör hemma i en omvärldsanalys. Enligt mej styrs dock engagemanget av en lång rad faktorer som snarare hör till omvärld än närvärld. Arbetstider, pendling, kommunens infrastruktur, hämtning/lämning, barnens aktiviteter i stort är sådant som sätter de yttre förutsättningarna för ett engagemang även i församlingen. Ett församlingsengagemang kan sträcka sig från en i det närmaste heltidssysselsättning till ett mer sporadiskt flöde vid enstaka tillfällen under året. Kanske utgörs det enda engagemanget av möten vid kyrkliga handlingar. Församlingarna erbjuder en arena och ett budskap inom vilket människor själva kan välja hur starkt just engagemanget ska bli. Verksamheten tar sin utgångspunkt i *gudstjänst, undervisning, diakoni och mission* (GUDM), den grundläggande uppgiften. Man kan säga att GUDM är de verktyg pastoratet har för att nå sitt mål, nämligen att sprida evangeliet om Jesus Kristus och göra allt fler människor trygga med att bära evangeliet vidare. Det är inom den grundläggande uppgiften GUDM pastoratet kan fundera över frågan: *Vad gör vi nu?* Därför är det relevant att i en omvärldsanalys se till pastoratets egen statistik. Det ger nämligen besked om effekten i omfattning av det man hittills gjort.

Gudstjänsten utgör en viktig hörnsten i pastoratets arbete. Nedanstående diagram fokuserar på deltagandet vid respektive gudstjänstform de senaste 25 åren.

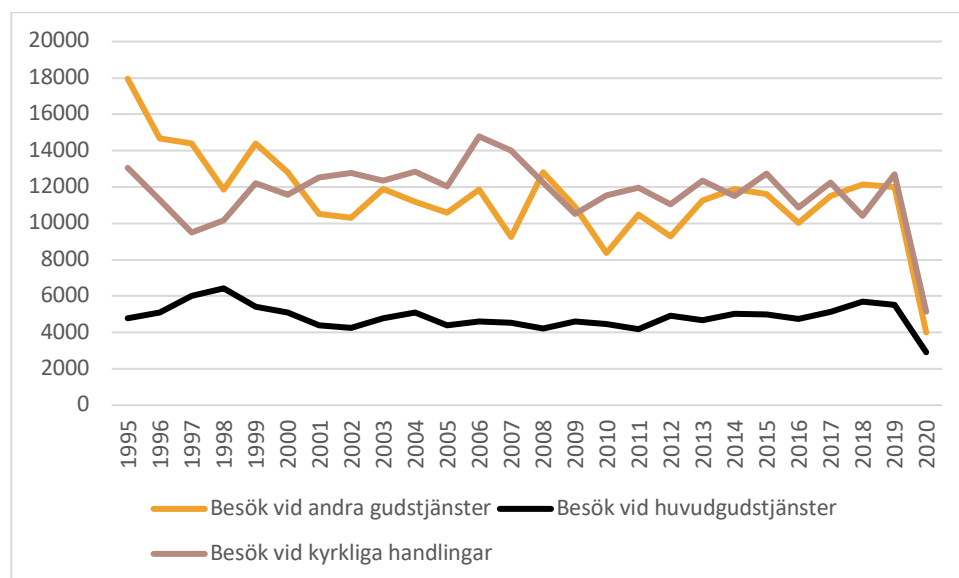

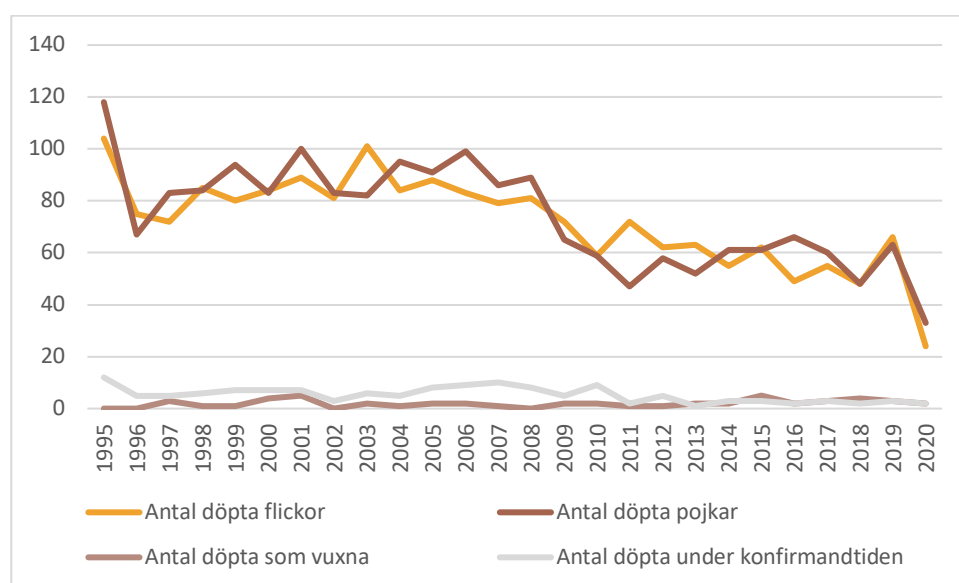
Diagram 5. Gudstjänstdeltagande

Gudstjänstdeltagandet, precis som mycket annat av kyrkans verksamhet, har självklart påverkats av coronapandemin. Det framgår av dippen längst till höger i diagrammet (år 2020). På det hela taget har dock gudstjänstdeltagandet i övrigt hållit en relativt konstant nivå de senaste 20 åren. Under slutet av 1990-talet skedde dock en ganska kraftig nedgång av särskilt deltagande vid andra gudstjänster. Det mönstret överensstämmer med många andra församlingar i landet. De andra gudstjänsterna "peakade" under mitten av 90-talet men vek därefter nedåt. I Håbo har man dock lyckats landa på en relativt jämn nivå och det får betraktas som unikt då många andra pastorat har fortsatt att tappa deltagare. Det som hjälper upp gudstjänstdeltagandet är den kraftiga befolkningsökningen, utan den hade sannolikt tillbakagången varit tydlig.

Utmaningen för pastoratet är att nå samma deltagarnivå som man hade innan pandemin, nu när restriktionerna upphävs. Många aktörer, inte minst inom kultursektorn, är extra aktiva nu för att attrahera deltagare till olika evenemang. Dessutom har många sannolikt vant sig vid att delta i gudstjänst på nya favoritställen via webben. Flera pastorat som nått framgång i detta under pandemin vittnar om att de kommer

att fortsätta med webbsända gudstjänster. Nu är man inte hänvisad till TV- eller radiogudstjänst för att få en god förkunnelse över söndagens text via media. Nu erbjuds det av en lång rad församlingar. Konkurrensen kommer därför att vara hög initialt. Även här suddas successivt församlingsgränserna ut, vilket diskuterades i avsnittet om megatrenderna.

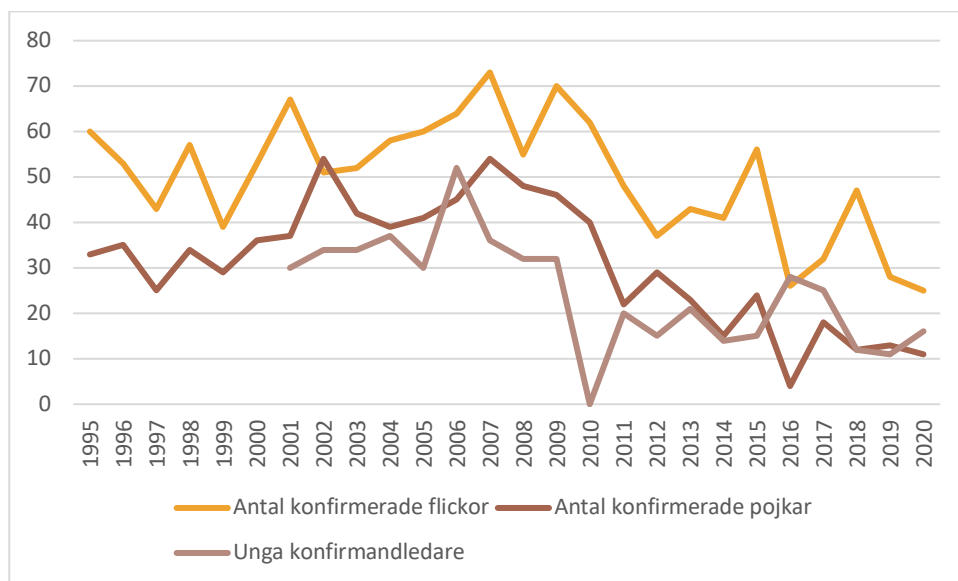
Precis som gudstjänsten utgör dopen en central del av pastoratets grundläggande uppgift. Dopen är mångfacetterade. Dels är det en gåva och ett inträde i den världsvida kyrkan, dels blir den döpta medlem i Svenska kyrkan, vilket på sikt är avgörande för kyrkans ekonomi. Dopen bär således både teologiska och organisatoriska konnotationer. Men dopnivåerna är också en indikator för kyrkans förnyring. Doptalen beskriver nämligen hur stark relation unga familjer har till Svenska kyrkan och den kristna traditionen. Det har tidigare konstaterats att antalet barnfamiljer utgör den största hushållskategorin i pastoratet och att den är ökande. Håbo pastorat är således en arena där det finns möjlighet till många barndop.

Diagram 5: Döpta pojkar, flickor, vuxna och döpta under konfirmandtiden

Det är noterbart hur doptalen vikit under den senaste 25-årsperioden. Visserligen har varit relativt konstant de senaste 10 åren, men med tanke på att befolkningsökningen i hög grad präglas av barnfamiljer är den relativa minskningen påfallande stor. Att dopen 2020 varit väldigt få förklaras av coronapandemin. Under tidigt 2000-tal döptes över 80 procent av alla nyfödda i pastoratet. Under de senaste åren har nivåerna legat mellan 50-60 procent. När restriktionerna hävs kommer det sannolikt att bli extra många dop, vilket gör att "dopskulden" från 2020 sannolikt hämtas hem något. Ett stort antal pastorat har haft ett ökat antal döpta i anslutning till konfirmation under senare år. Det hänger samman med att barndopen blivit färre sedan mitten av 90-talet. I Håbo har dock dopen i anslutning till konfirmandtiden snarare varit färre efter 2011. Detta indikerar att rekryteringen till konfirmation i högre grad än på många andra ställen sker bland dem som redan är medlemmar. I Håbo har dock doptalen legat på en relativt hög nivå fram till 2011. Det innebär att man först 2026 (15 år senare) kan räkna med en kraftigt minskad kull 15-åringar som är medlemmar i Svenska kyrkan. Då riskerar konfirmandtalen att bli betydligt lägre än i dag. Men hur ser det ut i dag?

På motsvarande sätt som doptalen speglar de nyblivna föräldrarnas relation till kyrkan, speglar konfirmandtalen ungdomarnas relation till densamma.

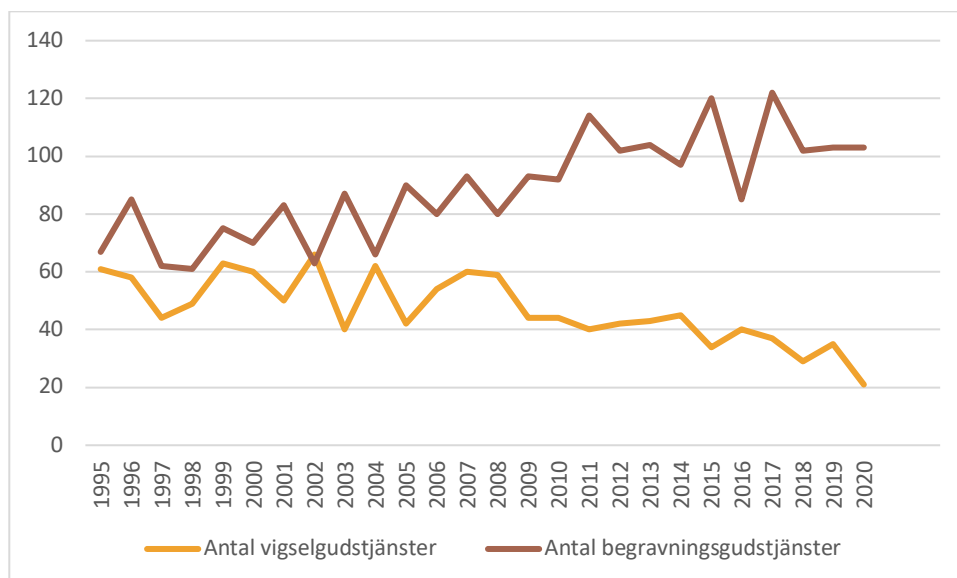

Diagram 6: Konfirmerade pojkar och flickor samt unga konfirmandledare

Konfirmandtalen har under en lång rad av år sjunkit i hela Svenska kyrkan. Likaså är det fler flickor än pojkar som konfirmeras. Håbo pastorat uppvisar delvis samma mönster som landet i stort. Antalet konfirmander har dock legat på en relativt konstant nivå mellan åren 1995 och 2010. Visserligen styrs konfirmandtalen av 15-årskullarnas storlek. Men antalet konfirmander har inte varierat nämnvärt under perioden. De senaste 10 åren har dock konfirmanderna varit färre. Precis som i övriga landet når man fler tjejer än killar via konfirmationen. Ser man till de relativa konfirmandtalen, vilka tar hänsyn till såväl befolkningsökning som ökat antal 15-åringar blir bilden dock ganska dramatisk. Under inledningen av mätperioden fram t o m 2002 landade procenttalen med några få undantag på omkring 40 procent. De senaste fem åren landar de mellan 10-20 procent. Intresset för konfirmationen har således halverats under mätperioden. Det indikerar att ungdomsgenerationen och då särskilt killarna inte tar del av kyrkans erbjudande på samma sätt som man tidigare gjorde. Som nämndes tidigare kan nästa tydliga nedgång komma att bli 2026, allt annat konstant.

De unga konfirmandledarna utgör en viktig del av pastoratets ideella. Kurvans riktning motsvarar i hög grad antalet konfirmander. Pastoratet har ungefär lika många ledare som pojkar i själva konfirmandgrupperna. Sannolikt skulle dessa unga konfirmandledare kunna vara viktiga i rekryteringen av nya konfirmander, inte minst för att få fler killar att intressera sig för konfirmationen.

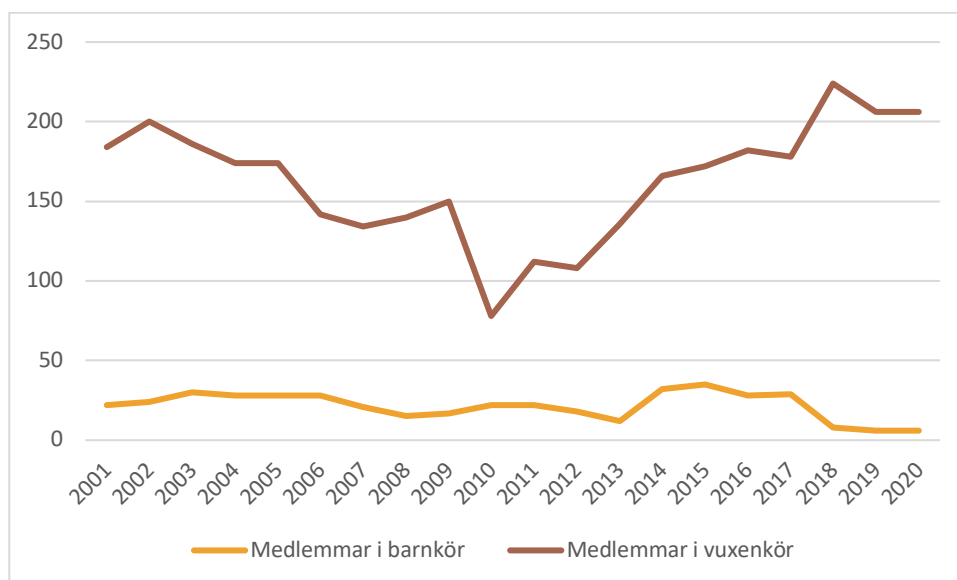
Familjebildandet har genomgått stora förändringar under de senaste 50 åren. Samboförhållandet har i takt med sin ökade popularitet också blivit mer juridiskt fördelaktigt. Det har också konstaterats i ett tidigare avsnitt att ensamhushållen i Håbo pastorat har ökat substantiellt under den senaste tiden. Begravningsstatistiken hänger däremot samman med hur många kyrkomedlemmar som avlider i pastoratet. Diagrammet nedan indikerar förhållandena.

Diagram 7: vigslar och begravningar

Diagrammet indikerar en förskjutning från en tid då det i stort sett var lika vanligt med vigsel som begravning i pastoratets regi. I dag (räknat på 2019 eftersom 2020 har en pandemieffekt) utgör begravningarna 75 procent av antal vigslar och begravningar. Detta är en effekt av att begravningarna ökar i antal och att vigslarna minskar. Diagrammet bekräftar statistiken av de många ensamhushållen. Den höga dödligheten indikerar att någon lämnas kvar i livet, de låga vigseltalen att fler lever själva i yngre ålder.

Musiken utgör en central del av pastoratets verksamhetsprofil. Det är också en verksamhet som tilldrar sig stort allmänintresse. Körverksamheten intresserar ett stort antal korister, vilket i sin tur attraherar flera åhörare vid konserter och gudstjänster.

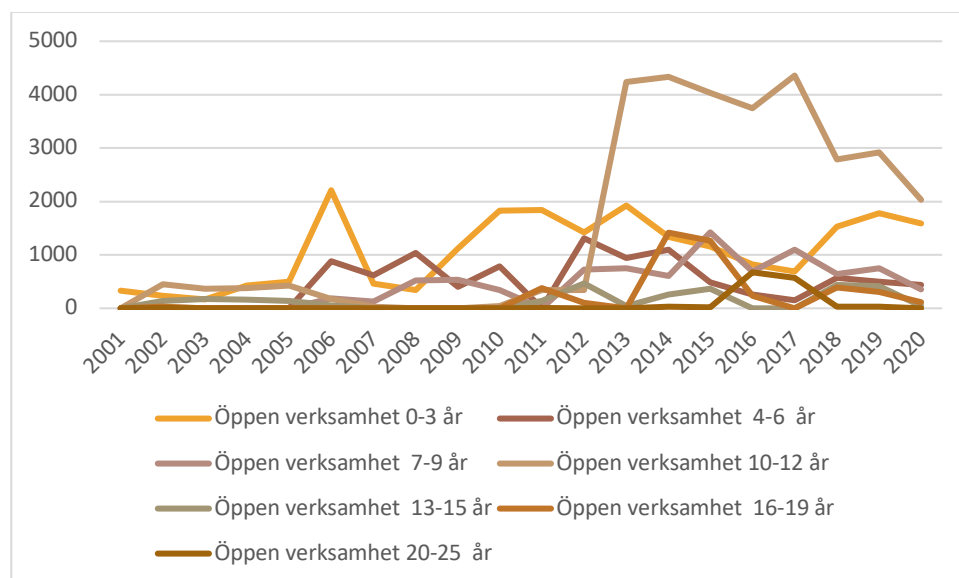
Diagram 8: Körsångare i Håbo pastorat

Antalet körsångare i Håbo pastorat har förändrats över tid. Det gäller både barn- och kyrkokörer. Under början av mätperioden var ungefär 30 barn med i pastoratets enda barnkör. Därefter var trenden sjunkande fram till 2013. 2014 ökade antalet barnsångare i antal. Det var en effekt av att man gick från en kör i hela pastoratet tre körer. Nu har man åter enbart en kör och antalet deltagare är färre än någonsin. Kyrkokörerna (vuxenkörerna)

visar ett annat mönster. Sedan 2010 har antalet körsångare ökat konstant, med viss avmattning de senaste åren. Innan dess hade sångarna successivt minskat. Men variationen är en direkt effekt av hur många körer det varit möjligt att sjunga i. Med viss variation ligger man på ca 25-30 sångare i genomsnitt per kör. I dagsläget har man sex körer, 2010-2012 var det bara två. Körsången utgör sannolikt ett exempel på att utbudets geografiska placering är viktigt för deltagandet. Det tycks inte som om sångarna är beredda att byta kör om den man sjunger i läggs ner eller tar en paus. Även om pastoratet omfattar en liten geografisk yta är närheten till verksamheter sannolikt avgörande. Troligen finns ett visst motstånd att färdas över församlingsgränsen för att delta i körverksamheten. Inte minst barnkörerna kan tänkas känsliga i detta avseende då barnen inte kan förväntas ta sig till kören på egen hand om den ligger en bit bort från bostaden.

”Låt barnen komma till mej” lyfts ofta fram som ett vägledande bibliskt citat för många teologer. Pastoratet har en omfattande barn- och ungdomsverksamhet. Få områden har dock förändrats så kraftigt som just ungdomskulturen under de senaste decennierna. Konkurrensen om ungdomarna är stenhård. Skola, idrott, dataspel, sociala media är bara några faktorer som pockar på de ungas uppmärksamhet.

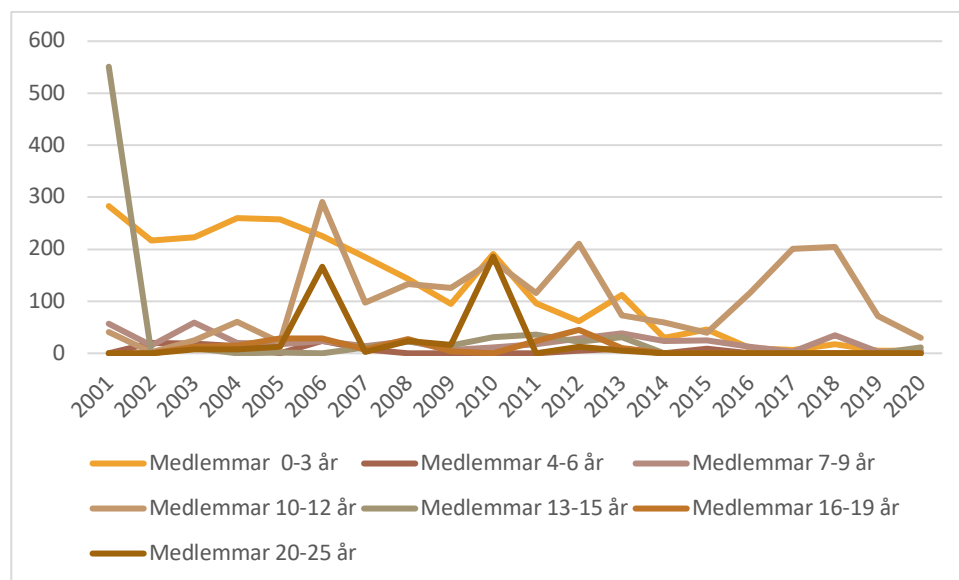
Många församlingar har svarat på de nya trenderna genom att prioritera ner den fasta gruppverksamheten och i stället satsa på öppen verksamhet där deltagarna utgör en mer rörlig massa. Självklart är det ofta samma människor som kommer vid varje tillfälle till den öppna verksamheten, men det blir en friare form som snarast utgår från deltagarens möjligheter.

Diagram 9: Öppen verksamhet för barn och unga

Den öppna verksamheten i två ålderskategorier sticker särskilt ut. Först är det vad som ofta kallas öppen förskola. Den besöks ofta av föräldralediga med sina små barn. Sedan 2010 har den verksamheten varit väletablerad i pastoratet, deltagandet gick ner mellan 2014 och 2017. Därefter har den åter lagt sig på en högre nivå igen. Det som däremot syns allra tydligast är verksamheten för barn i mellanstadieålder (10-12 år). Där skedde en tydlig ökning 2013, med ca 4000 besök årligen. Men från 2017 sjunker nivåerna. Ökningen förklaras i hög grad av ett samarbete med kommunen som genererade ett stort antal deltagare under ett fåtal dagar. Detta indikerar vilken hög kontakteffekt som går att erhålla genom samarbete med andra aktörer vid större evenemang och satsningar. Det finns en tradition inom Svenska kyrkan att genomföra mycket av verksamheten i egen regi och i egna lokaler. Möjligen signalerar ovanstående resultat att samverkan kan vara en framkomlig väg för att nå en bredare kontaktyta.

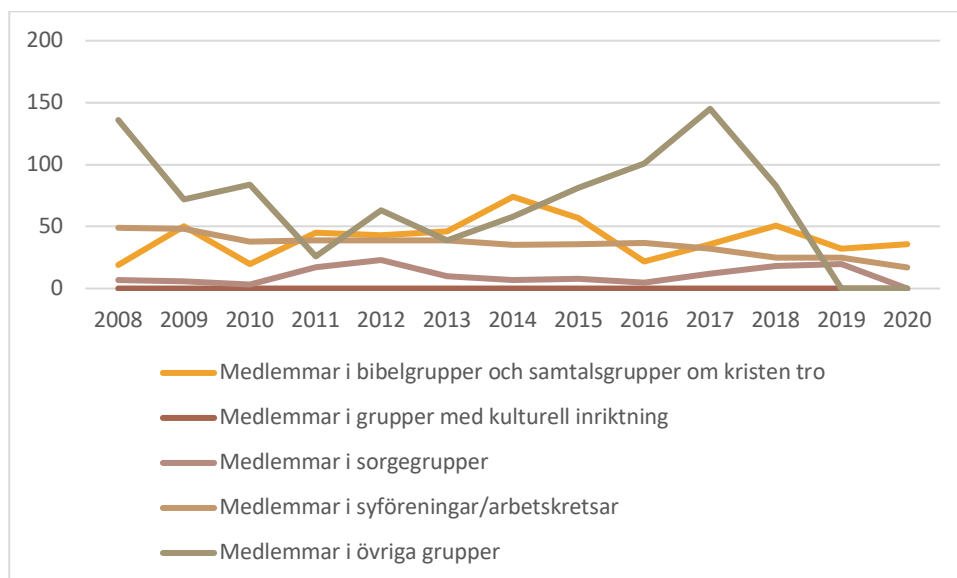
Den fasta gruppverksamheten i olika åldrar uppvisar ett delvis annat mönster. Det framgår av nedanstående diagram. Verksamheten är upplagd utifrån att samma människor ska komma vid varje tillfälle.

Diagram 10: Gruppverksamhet för barn och unga

Gruppverksamheten är med några få undantag inte särskilt väletablerad i pastoratet. Det som tidigare var en självklar verksamhet för de allra minsta barnen (0-3 åringarna) har stadigt minskat till en minimal nivå. Däremot sticker mellanstadiebarnen åter ut som ett positivt undantag. Visserligen är kurvan för dem inte stadig men diagrammet indikerar att här görs prioriteringar med olika framgång olika år. De unga vuxna (20-25 åringar) samlades också i kyrkan under 2006 och 2010. Men det verkar ha varit mer stötvisa insatser. Precis som nämndes inledningsvis är ungdomskulturen högexploaterad och konkurrensen är enorm. Poängen är inte nödvändigtvis att unga nödvändigtvis ska delta i kyrkans verksamheter, men eftersom barn- och ungdomsverksamhet minskar, dop- och konfirmandtal minskar bör pastoratet fundera över hur man blir en aktiv part i unga människors liv. Den mätperiod som behandlas i analysen har dessutom präglats av stor expansion av just barnfamiljer. Den expansionen går inte att härleda i kyrkans egen verksamhetsstatistik. Det indikerar att pastoratet tappar mark till befolkningen allmänhet och de unga i synnerhet.

Pastoratet erbjuder också gruppverksamhet som inte per definition är för barn. Det kan handla om bibel- och samtalsgrupper, sorgegrupper, syföreningar bland mycket annat. Med undantag för 2017 då man hade relativt många deltagare när denna verksamhet något färre individer än vad körerna gör. Totalt handlar det om mindre än 1 procent av befolkningen, ca 170 individer. Det kan jämföras med de 3300 som skulle kunna tänka sig att göra en insats i pastoratet, alternativt 10 procent av den gruppen. Alltså 330 individer.

Diagram 11: Medlemmar i grupper för dem som inte är barn

Tre av verksamheterna befinner sig på en någorlunda substantiellt hög nivå. Syföreningarna hör dit, om än dalande över tid. Bibel- och samtalsgrupperna håller också en viss nivå. Sorgegrupperna varierar om än på relativt låg nivå. Att döma av de allt högre dödstalerna torde det finnas ett outnyttjat utrymme här. Övrig verksamhet varierar kraftigt och var 2017 på riktigt hög nivå. 2019 och även pandemiåret 2020 var den verksamheten på 0.

Avsnittet har redovisat omfattningen av kyrkans egen verksamhet under de senaste 25 åren. Beaktat den stora befolkningsökningen går det inte att blunda för att pastoratets betydelse i lokalsamhället successivt krymper. Samtidigt är det tack vare expansionen som stora delar av verksamheten faktiskt upprätthålls på en relativt konstant nivå. Den stora ökningen av barnfamiljer i pastoratet går heller inte att se i pastoratets verksamhet.

UTREDARENS FRÅGOR TILL PASTORATET

- 1) Hur ska verksamheten återerövas efter pandemin
- 2) Vilka samarbetsparter kan man hitta inom pastoratets territoriella område?
- 3) Hur hittar vi arenor för att vara närvarande i ungas liv?
- 4) Kan kyrkogård och begravningsplats bli en tydligare mötesplats för människor?
- 5) Vilka stora evenemang på orten kan pastoratet vara en del av?
- 6) Går det att överbygga geografiska avstånd när verksamhet endast erbjuds på ett ställe?
- 7) Vilken möjlighet finns att motivera människor att åka över församlingsgränsen?
- 8) Hur skapar vi möjlighet för att fler unga killar ska hitta till kyrkan?

AVSLUTANDE REFLEKTION

Efter en genomgång av omvärlden i Håbo pastorat framträder en lång rad passande begrepp som beskrivning; expansivt, storstadsnära, välplacerat, naturskönt, småstadsidyll, välbärgat och en hel del annat. Analysen ger dock vid handen att det är ett samhälle i stark förändring som håller på att utvecklas. Expansion, med tillhörande nyinflyttning och befolkningsökning, i kombination med de diskuterade megatrenderna är uttryck för ett samhälle i mycket stark omvandling. Det ligger utanför utredarens uppdrag att lägga upp strategier för pastoratet. Men utifrån analysen och min egen kunskap om Svenska kyrkan vill jag peka på några mönster som kan vara vägledande i ett framtida strategiarbete. Nedanstående beskrivning är en förenkling och det är inte min avsikt att indikera att Håbo pastorat ensidigt befinner sig i den vänstra kolumnen. Däremot vill jag belysa den riktning ett pastorat med Håbos omvärld kan sträva för att hamna i takt med sam- och framtid.

Ett traditionellt pastorat	Ett pastorat i takt med framtiden
Bygger sitt uppdrag på att de anställda utför arbetsuppgifterna.	Bygger uppdraget på fler ideella och att de anställda organiserar de ideella
Genomför sitt uppdrag i egna lokaler och i egen regi.	Genomför sitt uppdrag i samverkan med andra aktörer, ibland i egna lokaler men ofta på andras arenor.
Expanderar organisationen och antal anställda på bekostnad av vad som är direkt kopplat till pastoratets mål.	Koncentrerar sin organisation och verksamhet utifrån vad som verkligen leder till målet, dvs att sprida evangelium.
Väntar på att människor ska upptäcka att kyrkan är relevant i deras liv.	Är proaktiv för att visa kyrkans relevans i samtiden.

Att det finns potential för betydligt fler ideellt engagerade i pastoratet har utifrån statistik visat sig uppenbart. Fler engagerade kan också få spridningseffekter som gör att pastoratet även i andra sammanhang blir mer ianspråktaget av det lokala samhället. Om det ska lyckas att bygga en större kultur av ideella krävs att de anställda släpper taget om vissa uppgifter och antar nya utmaningar. Det är ett nytt sätt att arbeta som också ställer krav på de anställda att leda ideella.

Självklart samverkar Håbo pastorat redan med lokala aktörer. Analysen gällande barn- och ungdomsverksamheten har också visat att den typen av samverkan ger effekt. Även kommunen visar i sin målskrivning att man vill samverka med lokala aktörer för att öka sin attraktionskraft. Det finns sannolikt möjlighet till ytterligare samverkan som kanske kan komma att bredda pastoratets kontaktytor. Här kan man tänka sig föreningslivet, de lokala företagen, kommunens olika institutioner.

Kyrkan har expanderat organisatoriskt ända sedan 60-talet. Jag tänker inte minst på den professionalisering och specialisering som etablerats. I en organisation med växande ekonomi är det lätt att anställa personal och bygga ut organisationen utan att nämnvärt tänka över de behov som faktiskt finns. Att gå från det och börja prioritera alltmer är en tuff rörelse som river upp känslor. Håbo pastorat hör inte alls till de mest ekonomiskt utsatta, snarare tvärt om. Men allt annat konstant kommer den ekonomiska tillväxten att avta och kostnaderna kommer att öka. Inte bara ekonomiskt utan även teologiskt kan det vara fördelaktigt att inleda ett prioriteringsarbete innan man är satt under tvång. Ett sådant arbete är tvådelat. Dels att lämna det som inte gynnar pastoratets möjlighet att nå sitt mål, dels att satsa på sådant som gör att man når målet. Det är i det första ledet denna process är som svårast.

Svenska kyrkans pastorat har en tradition av att vara såväl en lokal maktfaktor som en organisation med ett närmast hundra procentigt medlemstal. Det innebär att man normalt inte har rutin eller vana att arbeta för sin egen synlighet. Den tas för given. Med färre deltagare i verksamheten och en minoritet av befolkningen som tillhör organisationen (vilket är ett faktum inom ett fåtal år) samt en negativ generationsväxling kan marginaliseringen komma att gå ganska fort i framtiden. Då blir det nödvändigt att hitta nya arbetsformer och arenor för möten. För att uppnå det krävs ett innovativt tänkande eller som man ibland säger, förmåga att tänka utanför boxen. I stället för att stagnera inför samtidens utmaningar är öppenhet inför nytänkande angeläget.